

Universitätsbibliothek Paderborn

Venerabilis Patris Thomæ à Jesu ... Opera Omnia

Homini Religioso Et Apostolico Tam Qvo Ad Vitæ Activæ, Qvam
Contemplativæ functiones utilissima, Duobus Tomis Comprehensa. In
Qvibvs Singvlari Pietate, Varia Ervditione Clariori Et Breviori Stylo
Continentvr Et Explicantvr ...

Tomás <de Jesus>

Coloniæ Agrippinæ, 1684

Cap. III. Quæ sint affirmantes de Deo locutiones, & quæ negantes?

urn:nbn:de:hbz:466:1-38621

CAPUT TERTIVM.

Quæ sint affirmantes de DEO locutiones, & quæ negantes?

Iuxta Perionium.

IN Theologicis quidem institutionibus ea, quæ aientis Theologiaz maximè propria sunt, diximus: id est, quomodo divina, bonaque natura unica dicatur, quomodo trina: quodnam sit ex hac dictum Patis, & filii nomen: quid divinum Spiritus sancti nomen declaret: quomodo ex incorporeo & individuo bono, in inimico corde bonitatis exorta sunt lumina, quomodo in eo ac in te ipsis, & alia in aliis mansione, quæ eisdem est, cuius propagatio aeternitatis, non amissa permanenterit: quomodo denique JESUS omni essentia major & superior, veram humanæ naturæ essentiam accepit, aliaque omnia, quæ à scriptis divinis enumerata in Theologicis institutionibus celebrata sunt. In libro autem de divinis nominibus, quomodo bonus appelleatur, quomodo esse dicatur, quomodo vita, sapientia, vis, ceteraque omnia, quæ sunt divinorum nominum, animo intelligentur. In Theologia vero, quæ in signis versatur, exposuimus, quæ sint ab iis, quæ sub sensu cadunt, ad divina nominum traductione, quæ divina formæ, quæ figura divinæ, partes, instrumenta, quæ divina loca, qui ornatus, qui furores, quæ tristitia, iræ: quæ ebrietates, crapula: quod iurandum, quæ maledictiones, qui somni, quæ vigilia: omnesque aliae effectæ formæ, quæ ad divinam figurationem significandi causa comparatam pertinent. Te etiam intellexisse arbitror, extrema pluribus verbis,

quam prima exprimi. Etenim Theologicæ institutiones, divinorumque nominum explanatio, breviori sermone, quam Theologia, que in signis versatur, tractati debuerint. Quo enim ad superiora contendimus, eo magis verba aspectu rerum, quæ sub mentem cadunt, contrahuntur. Quemadmodum etiam hoc tempore in caliginem, quæ mentem superat, introeantes, non breuem orationem, sed silentium, & intelligentiam privationem reperiemus. Atque ibi quidem à summo ad extremum delabens oratio, pro modo descensus ad latitudinem ei respondentem porrigebar. Nunc autem ab infinitis ad summum ascendas, pro modo, & ratione ascensus contrahitur: atque post omnem ascensum unita erit, & conjungetur cum eo, qui verbis exprimi non potest. Sed cur, inquires, à primo positis divinis affirmationibus, ab ultimis incipiimus divinis adimere, & negare? Quia, cum possimus, & seruimus id, quod omnem affirmationem superat ab eo, quod ei cognatus erat, affirmatio, quæ esse ponitur, ponenda fuit. Cum autem id detrahimus, quod omni detractione ac negatione superius est, ab iis, quæ ab illo remotiora sunt, detrahi oportuit. An non magis DEUS est vita, & bonitas, quam aer, ac lapis? magisque non crapulatur, & non trascitur, quam non dicatur aut intelligatur?

Iuxta Corderium.

IN Theologicis quidem informationibus ea, quæ affirmamus Theologiaz maximè propria sunt, celebravimus; quomodo divina, bonaque natura unica dicatur, quomodo trina; quenam secundum illam Paternitas dicatur, & quenam Filiatio, quod vel it sibi illa divina Spiritus denominatio: quomodo ex immateriali & individuo bono, cordialia ista bonitatis lumina pullularint, & in ipso, & in seipisis, & in se mutuo coetera propagationi mansione nusquam digrediendo permanenterit: quomodo JESUS super-substantialis, humanae naturæ veritatibus substantiatus sit, & quæcumque alia à Scripturis exposta in Theologicis informationibus celebravimus. In libro autem de divinis nominibus, quomodo bonus nominetur, quomodo ens, quomodo vita, & sapientia, & virtus, & quæcumque alia spirituale DEI concernente appellacionem: in symbolica vero Theologia, quenam nomina divina è rebus sensibiliibus translata sint, quæque divina formæ, quæ figure, quæ membra, quæ instrumenta, quæ divina loca, qui ornatus, qui furores, quæ tristitia & iræ, quænam ebrietates & crapula, quæ iuramenta, quæ maledictiones, qui somni, quæ evigilations, & quo: quæ aliae sunt symbolicæ effigiationis DEI factæ for-

mationes & figuraciones. Arbitror etiam, te deprehendere, quomodo extrema sint prolixiora prioribus: debeat enim informationes Theologicæ, & divinorum nominum explanationem minus verbosa esse symbolicā Theologiā. Quanto enim ad altiora contendimus, tanto magis sermones nostri reum intellectibilium aspectibus contrahuntur: sicut etiam modo, dum caliginem illam, quæ intellectum superat, ingrediemur, non in breviloquentiam dumtaxat, verum etiam in silentium perfectum, & intelligentiam defectionem incidemus. Atque in illis quidem à supremo ad infima derivante oratio, pro mensura descensus ad proportionatam latitudinem extendebatur. Nac vero ab inferioribus ad id, quod supremum eminet, ascends, iuxta modum ascensionis contrahitur, & post omnem ascensum penitus obmutescet, atque ineffabiliter (DEO) rota conjungetur: Sed quorū (inquires) à primo positiones divinas statuenter, divinam illam ablationem ab extremitate auspicamus? quia, nimirum, cum id, quod supra omnem positionem est, statuebamus, ab eo quod ipsi magis cognatum est, fundamentum affirmandi ponendum erat; verum, cum id tollimus, quod supra omnem est ablationem, ab ijs quoque, quæ maximè distant, remoyeret debet;

nonne DEUS magis est vita, & bonitas, quam rascitur, quam non dicatur, aut intelligatur?
aut lapis magisque non crapulatur, & non i-

PARAPHRASIS.

In libro Theologicarum informationum ea inculcavimus, quæ magis propria sunt Theologæ affirmativa: nempe, quomodo divina natura dicitur una & trina, &c. In libro autem de divinis nominibus, quomodo DEUS dicatur bonus, vita, &c. In libro vero de symbolica Theologia, quænam nomina ex rebus sensibiliibus ad DEUM significandam translatæ sint, ut quæ sint formæ divinæ, quæ figuræ, &c. Puto etiam te jam pro competitor habere, quomodo que ultimo loco possumus, diffusiora sint prioribus. Conveniens enim erat informationes Theologicas paucioribus verbis comprehendendi, quam divina nomina, & hæc etiam minus quam illa, que traduntur in symbolica Theologia. Ratio est, quia quanto magis apopinquamus divinis, tanto magis deficient verba, & cognitiones, magisque ad unitatem rediguntur deinde, quia caliginem divinam ingreditur, non solum utimur paucis verbis, sed in summo silentio constituimur, & in carentia omnis cognitionis. In illis igitur doctrinis sicut loquutio procedebat descendens à supremis ad in-

QVAESTIO XXXII.

Quænam sint Theologicae informationes, de quibus hic loquitur D. Dionysius?

Ex libris, qui perierunt, & jam non extant in terra opera D. Dionysii, unus erat iste, quem intitulavit de Theologicae informationibus, seu (ut dicit D. Thom. in Expos. lib. de div. nom. in princ.) de divinis hypostosis, id est, characteribus, in quo ea de DEO traditæ, quæ ad unitatem divinæ essentiae, & distinctionem personarum pertinet, cuius unitaris & distinctionis sufficiens similitudo in rebus creatis non inventur, sed hoc mysterium omnem naturalis rationis facultatem excedit. Hec D. Thom. Ideo igitur appellavit de Theologicae informationibus, quia ea, que non possumus ex creatione per naturalem rationem de DEO concipere, necesse est, quod ex Scripturis sacris colligantur; nam ex principiis fidei, vel fidei ex una de fide, & altera præmissa naturali interfuerit conclusio, quam appellarunt Theologici, quales sunt ita: informationes, seu instructiones Theologicae, ut patet ex omnibus exemplis, quæ S. Doctor addidit in nominibus Trinitatis, Paternitatis, Filiationis, &c. que vel sunt de fide, vel ex fide decumpta.

Si quæras primò, an conclusiones Theologicae sint etiam de fide, saltem si utique ex premis- sis sit de fide immedia: tamen, & mediate? Quæcilia mere est theologia, quam ex eius expoliator D. Thom. ad 1. part. quest. 1. art. 8. Scilicet pro majori intelligentia verborum D. Dionysii breviter respondeo: id est, quod hec aliqui Actores extra Scholam D. Thom. abholi sunt menti, conclusiones Theologicas, hec ita maliter esse de fide, si utraque præmissa sit de fide. Diciphilatamen D. Thomas communis et docent, conclusiones Theologicas possunt quidem esse de fide, specificative, seu originaliter ac virtuali et, non tam formaliter & reduplicative ut conclusiones sunt.

Ratio est, quia principia fidei concidunt ad conclusionem non immediate, sed medianam, discursu rationis humanae, cui innuntur conclusiones Theologicae: sed quod soli rationi, seu discursu humano immediate innuntur, potest esse fallibile ob fallibilitatem discursus; ergo non potest esse ut sic formaliter de fide.

Confitatur, quia Summus Pontifex, & Concilia non possunt determinare aliquid esse de fide, nisi deducendo ex principiis fidei, & ramen indigeni peculiariter assistentia Spiritus sancti ad hoc, ut talis determinatio, & conclusio sit infallibilis, & infallibiliter deducenda ex immediate revalatis; ergo ad hoc non sufficit Theologicus discursus extra predictam assistentiam, quam habet Summus Pontifex & Concilia; alias quilibet particularis Theologus, de quo necimus, an illi assistit Spiritus sanctus, posset debet minare res fidei infallibilitate, & esse superfluum recurrere ad Pontificem.

Si quæras secundo, an Theologia, quæ agit de predictis informationibus, & conclusionibus Theologico, sit propriæ scientia tubalernata, vel non tubalernata, practica vel specularia? Respondeo primo, Theologia secundum le, ut abstracta ab invenientia fidei, & conjungitur scientia DEI, & Beatorum, cui tubalernatur, esse vere proprio, & per fidei scientiam: quia sic habet certitudinem & evidenciam, que requiriuntur ad perfectionem scientia. Prout autem est in hoc si in vita, licet sic propriæ & substantiariter scientia, non tamen in gradu perfectio, quia scientia tubalernata in proprio & substantiariter scientie, & non tubalernata a tubalernante, non tamen est perfecta scientia, donec illi conjugatur, & evidentiter cognoscatur sua principia, d. m. enim est separata a tubalernante, non cognoscit evidenter, sed credit sua principia ab alio cognita.

Respondeo secundo, Theologiam esse scientiam subalternatam visionis beatissime, & scientie DEI, non tam in alio scientie naturali. Prob. quia ideo

mus

in scie, v.g. subalternatur arithmeticæ, quia ejus principia ab Arithmetice dependen: sed principia Theologie dependen: à scientia DEI, & Beatorum, cùm non possint sciri, nisi per talen scientiam, quando manifestantur lumine gloriae: ergo, &c. ubi norandum est, in Beatis est duplicitam, quarum una dicitur *maturina*, & ipsi DEO conveniens, quæ est visio beatifica; altera *reputrina*, per quam ex principiis cognitis lumine gloriae deducuntur conclusiones circa DEUM virtute luminis naturalis. Theologia autem est subalternata scientiæ maturinæ, seu visioni beatæ, in qua manifestantur ejus principia: non tamen scientiæ *reputrina*, quæ est ipsam Theologiam in statu perfecto. Dicimus etiam non subalternari scientiis naturalibus, quia est superioris ordinis, & licet aliquando utatur principiis aliarum scientiarum naturalium, ea accipit ab illis, tamquam ab ancillis & inferioribus, quibus uritur, & non tamquam à superioribus & subalternauitibus. Legendum de hoc nos: Gabriel à S. Vincentio Tom. 1. *Car. Theolog. dispt. i. dub. 4.*

Resp. tertio, Theologiam esse simul speculativam, & practicam tam eminenter quam formaler. Prob. quia cùm sit superior omnibus scientiis, debet contineare simul & eminenter, quæ in inferioribus sunt divisi. Est etiam participatio visionis beatifica, quæ simul est speculativa & practica; dum DEUM speculator, & ad illius amorem dirigit. Item, quia objectum materiale Theologie est simul speculativum & practicum; agit enim de DEO, qui est objectum speculativum, & de actibus humanis, qui sunt objectum practicum: & non solum objectum materiale tale est, sed objectum quoque formale, quod est DEUS ut DEUS est; qui non solum est summe speculabilis, sed est finis nostrarum actionum, ac proinde regula & mensura eorum. Diffusus de hoc differit præfatus Gabriel loc. citato dub. 6.

Si quarta tertio, quodnam sit objectum Theologie scholastica, & quomodo in illo distinguitur à Theologia mystica, à naturali, & etiam à fidè? Resp. objectum materiale esse DEUM, ut cognoscibilem quocumque lumine. Objectum formale esse quoque DEUM ut DEUS, seu substantione Deitatis, & non alicuius attributi. Quia omnia tractantur in illa sub ratione Deitatis: in hoc etiam convenient cum prædictis. Ratio formalis sub qua Deitas consideratur, est abstractio ab omni materia & potentialitate, & divina revelatio virtualis. Prob. quia abstractio à materia est ratio distinguendi genera scientiarum, Theologia autem habet gradum excellenter abstractiōnis à materia, non enim abstracta solum à materia singulari, ut Philosophia, nec solum à sensibili, ut mathematica, nec solum ab intelligibili, ut metaphysica, sed etiam à potentialitate, agit enim de DEO, ut DEUS est, qui est actus purissimus. Divina autem revelatio formaliter sumpta est ratio subqua fidei, à qua Theologia accipit principia seu propositiones fidei, quibus mediante discursu deduci conclusiones, quæ virtualiter continentur in principiis, & sic conclusiones ejus sunt revelatae virtualiter, quia includantur virtualiter in principiis formaliter revelatis; unde considerat aliquid de suo objecto, ut virtualiter revealatum, & revelatio virtualis est ratio sub qua illud attingit.

Ex quibus constat, quomodo distinguitur à metaphysica, seu Theologia naturali, quia ista, li-

cet continet DEUM intra suum objectum (quod est ens reale ut sic) sed tantum ut cognoscibile lumine naturali. A fide etiam distinguitur, quia DEUS, ut substat lumini revelationis formalis, est objectum fidei, ut autem substat lumini revelationis virtualis, est objectum Theologie. Theologia autem mystica acquisita coincidit cum fide, est enim actus ejus. Infusa vero sumpta pro habitu est donum sapientia, & pro actu, est actus hujus doni, vel alicuius luminis superioris, & considerat DEUM, ut est contemplabilis per lumen formaliter supernaturale, & inservit sine discursu, ac proinde est actus formaliter & simpliciter supernaturalis, in quo differt à Theologia scholastica, quæ ideo non est simpliciter supernaturalis, quia utitur principiis supernaturalibus, ut subsunt discursus rationis, ut diximus quæst. 4. proem. De doctrina hujus questionis & aliis pertinentibus ad naturam Theologie videatur Thomistæ ad prædictam q. 1. primæ part. D.Th. nobis enim non expedit in questionibus mete scholasticis amplius immorari.

QVÆSTIO XXXIII.

Quenam pertractet S. Dionysius in libro de divinis nominibus, & in libro de Theologia symbolica, quorum hic meminit?

Hoc explicat D. Thom. in prædicta Expos. D. Dionysii, ubi post verba quæstionis precedenti relata addit: quæ vero dicuntur de DEO in Scripturis, quorum aliqua similitudo in creaturis inventur, dupliciter se habent. Nam hujusmodi similitudo in quibusdam attenditur secundum aliquid, quod à DEO in creaturis derivatur: sicut à primo bono sunt omnia bona, & à primo vivo omnia viventia, &c. Et hæc pertinet ad Dionysius in libro de divinis nominibus.

In quibusdam vero similitudo attenditur secundum aliquid à creaturis in DEUM translatum, sicut DEUS dicitur leo, petra, sol, &c. Sic enim DEUS symbolicè & metaphorice nominatur, & de his tractavit in libro de symbolica Theologia. Hæc D. Thom. Librum autem de divinis nominibus habemus; ille vero, qui est de symbolica Theologia jam non extat.

Siquærás, utrum ea, quæ pertinent ad symbolicam Theologiam, quibus DEUS in Scripturis metaphorice nominatur, specent ad sensum litteralem scripturæ, an ad spiritualem? Sensus litteralis ille est, quem Spiritus sanctus immediatè significare voluit per ipsas voces & litteras; sensus vero spiritualis seu mysticus est ille, qui non significatur immediatè per voces, sed per res vocibus ipsis significatas: proprium enim est DEI tribuere rebus in sua prima productione (etiam manentibus in ordine serum) ut possint alias res significare.

Opinio igitur fuit Lyræ, metaphoras, & parabolæ facetas Scriptura pertinere ad sensum spiritualem tantum, & non ad litteralem, ac proinde ea loca, in quibus metaphoræ usitent, non habere sensum litteralem. Tum quia plures ex sanctis Patribus dicunt in ipsis figuratis loquutionibus non esse querendum sensum litteralem, sed mysticum & spiritualem. Tom. quia alias conveniunt mendacium, & essent in Scripturæ multa absurdalia.

D.

Dicendum tamen est cum communi sensu en-
tis Theologorum in figuratis loquuntur ionibus
Scriptura datur sensum litteralem improprium, &
est ille, quem immediate significant ex intentione
Spiritus sancti. Prob. quia alias predicta loca
non haberent sensum litteralem, nec spiritualem,
cum iste sicut dicitur in literali: quod in digno-
sest Spiritu sancto proferente predicta verba. Un-
de nullum datur mendacium, nec sequitur ab-
surdum, cum tales loquitiones non significent,
q. id voces exprimunt, sed quod Spiritus san-
ctus sub his figuris intendit: dicitur enim Christus
Iesus leo v. g. non secundum naturam, sed secun-
dum fortitudinem. Cum autem sancti Pates di-
cunt, q. i. rendunt esse sensum spiritualem, & non
litteralem in his loquitionibus, sicut in cunctis
persuadere, ut non sustinuit in cortice litteræ, sed
inquiramus, quid voluerit significare Spiritus
sanctus, quam significacionem appellant sensum
spirituale, non tamen in acceptione communica-
ter recepta, & ut distinguitur a litterali, quem ipius
non negat. Per quod patet ad rationes Lyrae re-
sponsum.

Si adhuc queras, an sicut sensus spiritualis di-
viditur in tropologicum, allegoricum, & anagor-
icum, ita litteralis solum dividatur in proprium
& symbolicum, seu metaphoricum? Respondeo,
hanc esse principalem divisionem sensus littera-
lis, sed plures aliae divisiones & subdivisiones af-
fertur ab Auctoriis, quas breviter causas omi-
nit. Sensus igitur litteralis, quem Spiritus sanctus
immediate per voces, sive proprias, sive figuratas
significare voluit, ille intelligitur esse, qui vel una-
nimis consensu sanctorum Patrum recipitur, vel a
Concilii, & summo Pontifice declaratur utra-
lis, vel qui ex antecedentibus & consequentibus
contextus aperte colligitur: quoniam de aliquibus
locis obscurioribus sint diverse sententiae. Qui le-
cer possit dividere in vocalem & significativum: de
vocali igitur valde materiali non curamus, sed
de significativo.

Hic significatus sensus sumitur formaliter ex
significatione vocis, & vel est proprium, vel figu-
ratus. Proprius est, qui sumitur secundum pro-
priam significacionem, qui dicitur historicus,
quando simpliciter narrat dictum, vel factum
vel dicitur mythologicus, quando redditationem
dicti vel facti, vel dicuntur analogicus, quando ob-
stenditur convenire cum aliis locis. Figuratus
est, qui sumitur secundum significacionem figura-
ratam, ut per metaphoram, vel per hyperbole,
vel per ironiam, &c. Omnes hanc accommoda-
tionem propheticum, & physicum, de quibus videlicet
possunt Scripturistæ & expositoræ D. The-
on 1. part. quæst. 1. art. 10.

Q V A E S T I O N E XXXIV.

*Vtrum Theologia symbolica seu metaphorica
comprehendat omnia, ad que se extendit*

sensus figuratus: & sensus iste ex-
tendat ad omnes figuratas. O rati-
onis, de quibus agunt Rho-
bertus, torius,

*S Uppono tropos a figuris discriminari in hoc,
quod tu opus est morato à propria significa-*

*tione in aliam, sive hoc fieri in locis verbis, sive in
sermone, seu oratione conjuncta. Figura autem*
confistere potest in propria significazione verbo-
rum, & minime translati, sive hoc fieri per adje-
ctionem, sive per derractionem, sive per similitudinem. Tropi igitur, qui consistunt in verbis, sunt
metaphora, quæ est translatio à propria ad impro-
priam significacionem proper quam simili-
dinem. Sic Christus dicitur leo, & agnus, synecho-
ber, quæ sumit partem prototypi, vel totum pro
parte, aut antecedentia pro consequentibus, & c.
contra Gen. 23, sepelivit Abraham uxorem suam.
Metonymia, quæ sumit causam pro effectu, effec-
tum pro causa, continens pro contento, signum
pro regno Luc. 13. Hierusalem, quæ occidit Propheta-
ta, Psal. 22. Calix meus inebrians, &c. Antonymia, quæ aliquid ponit pro nomine, vel pro particula-
ri ratione excellente, quod est commune plurimi-
bus, in Christus dicitur filius hominis. Onomatopœia
qua singula nomina non habent illa Hier. 50. Mu-
gisti sunt iauri, Cat. achresti, quæ abutitur vocabu-
lis tubaen rei, quæ nomen non habet, aliud ex
propinquio, ut Adiutor est ostendit in malierem, Ge-
nes. 2. Metalepsis, quæ unum pro alio distantem po-
nit, Vide mirabor artificis.

Tropi, qui consistunt in sermone, seu pluribus
vocabulis ligatis: sicut allegoria, quæ aliud verbis, a-
liud sensu ostendit. Et quomodo est obscurior dicitur
enigma, ut de comedente exsistat cibus, &c. Jud. 14.
ironia est, quæ ostendit sententiam contraria verbi
cum irrefatione Gen. 3. Ecce Adam quasi unus ex nobis,
&c. Anaphora, quando oppositum à significato
intendit. 3. Reg. 2. 1. Benedictus Naboth DEUM &
Regem est, maledixit, Periphrasis, quæ pluribus
verbis dicit, quod paucioribus poterat. Cant. 1.
Osculetur me scelus oris sui. Hyperbole, quæ dividit
verba & ordinem transgreditur, ut septem subje-
cta trioni. Hyperbole, quæ nimium rem augit, vel
minuit. Genes. 22. Multiplicabo semen tuum sicut
stellas cali, &c.

Figure, aliae sunt grammaticales, aliae Rhetori-
ca, grammaticales sunt: Ellipsis, quando subi-
nveniuntur est aliquid quod in oratione deest,
Zeugma, quando quod deest, sumitur de proximo
manente in eodem genere, nomine & caso. Sylla-
psis, quando quod deest, de proximo assumitur,
mutato tamen genere vel numero, vel caso. Prolepsis,
quando quod primum dicatur in oratione,
intelligitur in existentibus. Enallage, quando
una pars orationis ponitur pro altera. Aribarismus,
antiqua loquacitate, quæ siu non venit. Helenismus,
oratio, quæ servat leges Graecorum.

Figure Rhetorica in verbis per adjectiōem
sunt: repetitio, conversio, complexio, conduplica-
tio, traditio, synecdoche, polylynde, onus gradatio.
Per detractionem diffusio, adjunctione, disjunctione,
synecdoche. Per finalitudinem annominatio,
cadens, definitio, comparatio, antithesis, communita-
tio.

Figure in sententiis, interrogatio, quæ interro-
git, non quæ rogant, sed iostans. Responsio, quæ
respondit in interrogatiōem. Subiectio, quando Orator
leipsius interrogat, subiisque respondit. Occupa-
tio, quando præoccupat, quæ sibi poterant obici.
Correctio, quando emenda priorē tentatiā
per aliam magis idoneam. Dubitatio, quod nobis
dicendum sit, quæ sit. Communitatio, quando ipsos
cōsulimus adiuvio latios. Prolepsis, ficta persona
ut inducō. Apostrophe, iesi ferme avefuis à re-
presenti. Hypopyxis, quādō restia exprimitur,
ut ipsi osculi, confitit videantur. Apostopepsis, q. ā
do aliquid supprimunt ad exprimendum at-
tinet.

Quum,

Etim. *Etopia*, imitatio, seu representatio viræ, & mortui alicujus. *Emphas*, quando in aliquo dicto aliquid veniat in laet. *Sustentatio*, q̄ sa diu suspendatur auctorum animi. *Prermissio*, cū dicimus à nobis præterire ea, q̄a tunc maxime dicimus. *Licentia*, quando dicitur aliquid, quod licet non offendat, est caput eius, quod verei aut metuere debebat. *Concessio*, cū aliquid datur adversario, ut inde acrius uigamus. *Distributio*, cū aliquid in multis partibus dividimus, & singularis suam explanationem adjicimus. *Permissio*, cū multum confidimus caute, camque adversarii arbitrio committimus. *Deprecatio*, cū auxilium imploramus. *Excratio*, quando malum alicui impetratur. *Epiphonema*, est rei jam dicta, & probata summa acclamatio. *Exclamationis significatio doloris*, aut indignationis per aliquus rei compellationem.

Hæc breviter dumtaxat (licet prolixius fateor, quam par erat ad propositum nostrum) occasione data recensere volui, cū ex hoc capite Dionysii paucas possim movere mysticas questiones, & fortasse per ista, à materia nostra nonnihil extranea utilitatem etiam consulendum est. Quibus igitur suppositis,

Dicendum est, nec symbolicam Theologiam ut metaphorica est, se extendere ad omnia, ad quæ sensus figurativus: nec sensus figurativus ad omnes tropos & figura rhetorica. Ratio est, quia symbolica Theologia metaphorica solum agit de metaphoris, sub quibus DEUM, aut actiones ejus possumus per aliquam similitudinem indagare: hoc enim testantur exempla, que Dionysius adducit in hoc capite, hoc etiam sic intelligit D. Thom. loco supra citato. Sensus autem figuratus ad plura alia se extendit, quam ad metaphoras, ut vidimus questione praecedenti. Si autem symbolica Theol. sumatur in tota sua amplitudine, latius videtur patere quam sensus figuratus, ut dicimus quæst. sequent.

Deinde sensus figuratus solum comprehendit ea, quæ habent significationem figuram, & non propriam in figura autem Rhetorica (ut diximus in prænotatione) non semper invenitur significatio translatæ, ut videat est in fide omnibus figuris à nobis supra numeratis. Tropi autem, ut in plurimum cadunt sub sensu figurativo, cū in omnibus fidei inveniatur sufficiens permutatio significacionis, quod prædicta consideranti facile patet.

Objicies, sensus figuratus, ut ipsum nomen indicat, est de locis Scriptura figuratis, seu figuram aliquam continentibus: ergo non solum ad tropos, sed ad figuræ etiam se extendere debet. Confirmatur, q̄a Scriptura sacra uitur omnibus, vel fidei omnibus figuris tam grammaticalibus, quam rhetoricas à nobis recentibus, ut se Spiritus sanctus accommodaret in illa capti, & modo nost. oloquendi, & intelligendi; sed figuræ ita ad nullum sensum possunt pertinere, nisi ad figura riuante, go ad illum spectant. Min. prob. quia non pertinent ad sensum proprium, nempe historicum, theologicum, aut analogicum, nec ad accommodaritum, nec ad propheticum, nec ad physicum: ergo ex sufficiensi partium enumeratione ad figuratum pertinet.

Relp. ad argum. conced, antecedens, & ad consequentia: dicendum, apponere si posse non esse figuræ, quod est falsum: tropi enim figuræ etiam latus, sed tribuitur illis hoc nomen græcum

significans conuersationem, mutationem, aut translationem, ut dicentur ab aliis figuris, in quibus non necessario invenitur translatio. Cū autem sensus figuratus sit in vocibus translatis à propria ad impropiam significacionem, ideo le extendit ad tropos, & non ad figuræ illas, quæ translationem non important. Ad confirmationem conced maj. & neg. min. & ad probat. neg. antecedens: aliqua enim ex illis pertinent ad sensum historicum, aliqua ad alios sensus iuxta materiam, de qua agitur, v.g. Genes. 3. v. 8. In medio ligni paradisi, id est, lignorum per figuram enallagmatis, periret ad historiam Joan. 16. v. 20. Amen, amen dico vobis, quia, &c. est figura conduplicatrix, pertinet ad theologicum. Item Joan. 10. v. 34. Nonne scriptum est in lege vestra, quia ego dixi, dixi estis, &c. est figura interrogatio, & pertinet ad analogicum, & sic de ceteris.

Q V A E S T I O   XXXV.

Quid denique sit Theologia symbolica generaliter sumpta, quibus etiam nominibus appellatur: & quomodo dividatur?

Post S. Dionysii librum, qui vel alicubi delicit, vel non amplius extat de symbolica Theologia, multi alii Auctores de hac materia scripsierunt: ut Joannes Cyparissianus decade 1. Eucherius Episc. Lugd. in libro formularum spiritualis intelligentie, Theodorerus, cuius operis de hac materia meminit Brassicanus, & post plures alios, quos ipse refert, Maximilianus Sandanus. Ex quibus colligitur

Primo hoc nomen *symbolum*, à quo Theologia ista appellatur *symbolica*, plusquam viginti pollere significationibus, quas ferè omnes Bochius quibusdam versibus colligit, ut symbolicis questionibus præfigeret: ex quibus tamen significatis ea sunt præcipua, quæ DEUM respiciant, & ad intentum pertinent nostrum, ac primò quidem symbola dicuntur breves quedam sententiae, sensum aliquem argutum recondentes: qualia extant symbola Pythagoræ. Secundò etiam symbola dicuntur nota aliqua significativa aliquid mysterij: ut apud Ægyptos ibi designabat salutem publicam vigilantium, leo fortitudinem, &c. immo & masculine symboli appellabantur litteræ, sive nota, quibus indicabatur locus, quo essent militi conveniunt. De quo meminit Justinus lib. 1. in quibus sensibus dicuntur symbola, & symbolica signa illa, quæ in sacra Scriptura perfectionem DEI, vel factorum mysteriorum significant obsercum, & figuratum involvent, sive in versibus simplicibus sive compositis. De quorum verborum sensu extorquendo agit *symbolica Theologia*.

Secundò colligitur, quod Theologia symbolica possit definiti doctrina de DEO, & de rebus divinis symbolo involuta, & explicata. Unde variis nominibus, quasi quibusdam breviis definitionibus solet appellari: s. *Theologia significativa*: *Theologia umbratica*: *Theologia arcana*: *Theologia mystica*, non tamen in eo sensu, in quo hic appellamus contemplationem obsecram, de qua D. Dionysius in hoc libro, sed quatenus sub cortice verborum absconditur sensus: mysticus enim id est ac absconditus, & occultus, ut sapientiam.

Ter.

Tertio colligitur, quomodo dividatur Theologia symbolica in primis enim partes, ex quibus comitatur subiectum eius, duas sunt, altera externa, quae apparet, & potest dici cortex & umbras aliena *interna*, quae latet mystice in symbolo, & est tensus ejus arcus. Dividitur autem totum symbolum generaliter in illis, quod est per figuracionem rei, & illud quod sit per translationem verbi. Ad figuracionem rei spectant imagines rerum, vel personarum sensibilius, ut scala Jacob, tres virtus, qui apparuerunt Abraham, &c. Ad vocalem, seu translationem verbi pertinent, quae magis ad intellectum, quam ad sensum spectat, ut sunt verba figurata, quae Deo membra, vel passiones vel virtus tribuuntur, ut iras, ebrietates, somnolentiam.

Deinde illa, quae diximus sensibilem, potest subdividi secundum quinque sensus; nimirum in eam, que cadit sub sensum visus, ut scala Jacob; & in eam, que ad aures pertinet, ut vox, quae auditus fuit in Iordan, & in Thabor, &c. & quae ad odoratum, ut odor agri pleni Gen. 27. & odor vicinorum, Cant. 2. & quae ad gustum, ut sapor, manna Sap. 16. & quae ad tactum, ut hispiditas Esau, & levitas Jacob. Gen. 27. quibus possunt attribui, quae sensibus internis per modum visus, auditus vel tactus, &c. proponuntur.

Denique secundum diversas res subjectas, & diversum modum significandi dividitur Theologia symbolica in parabolam, paroemiam, enigmaticam, fabularem & hieroglyphicam; quam divisionem dicunt esse generis in species, sed certe differentia specifica in omnibus feri videantur solo nomine confitentes.

Parabolam, quae respicit sensum parabolam, licet enim parabolice sumpta multoties confundatur cum aliis speciebus, & illa ad invicem sumentur una pro alii. Stricte tamen, & propriè loquendo *parabola*, quae vox grecæ est à latinis usurpata, & significativa comparationem adjectam, definit a Donato *comparatio rerum generis dispositi* milium à D. Th. i. p. q. l. art. 10. sententia habens obcuram similitudinem aliter.

Unde similiter video amplius patere, quam parabola, quia similitudo potest esse tam de obscuris quam de clarioribus & manifestis. Distinguitur etiam ab *historia*, quia haec semper res verae spectat, & narratur sine comparatione; *parabola* autem est historia ex conficiis, & licet aliquando sint vera, proponuntur tamen ut ficta, & comparationem habet respectu alterius rei. Differt etiam ab exemplo eodem modo, quia exemplum est pars historiarum & non est ad aliud significandum, sed a gaudendum & probandum. Differt etiam ab *allegoria* sacra seu Theologica, quia haec est de rebus gestis in veteri testamento ad significanda mysteria novi testamenti, & proponit illas ut veras, in quo differt à *parabola*; *allegoria* vero Rhetorica, quae est figura aliud verbis, aliud sensu ostendens, sub se continet *parabolam*, *paroemiam* &c. A *paroemiam* autem proverbio, & adagio parum differt, aut nihil, nisi quod sint parabolas quedam breviores. A *metaphora* differt, quia in illa semper est translatio verbi; in parabolis vero non semper, sed potest propositi constare, ut in parabola de virginibus, & de theatro comitarum.

Paroemiam dicitur à *paroemia*, quae est parabola brevis, & differt à *proverbio* in hoc, quod hoc sit magis triviale, & passim omnibus obvium, sicut *adagium*, à quo non video differentiam habere. *Paroemiam* igitur sacra Scriptura, ut potest in Thom. à Iesu Oper. Tom. II.

nisi triviales melius parabole dicentur, ut sunt omnes parabole Salomonis. Paroemias magis videtur illa. Reg. 11. Nam & Saul mater Propheta?

Enigmatica dicitur ab *enigma*, & quod est oratio rem notam, quam significat, ambigibus regens, & coincidit cum *Gripho*, & differt à parabola, & proverbio in majori obfuscitate, quocum plura sunt genera. 1. Quando sub una littera arcuante regitur, ut Apo. 1. Ego sum Alpha & Omega. 2. Sub litteris pluribus non coegeribus, Jer. 14. 6. 3. a. Domine Deus. 3. Sub syllabis, Apoc. 12. Va ter. 4. Sub dictione integra, & comprehendit omnes tropos, quae verbo uno absolvantur. 5. Sub sententiis, Jud. 14. De comedente exiuit chias. &c. 6. Sub locutionibus muranib; genio vel numeris, vel casum, vel personam contra leges grammaticæ, ut quando Deus in numero plurali ponitur Gen. 1. Elohim creavit. Sub *enigmatica* potest cadere *emblematica*, emblemata enim non ita obscurum est, arque *enigma*, & saltem imagine, vel pictura, aut aliquae vices gerit, à proverbio differt.

Fabularis dicitur à fabula, quae est narratio ficta relata ad veritatem, unde solet confundi cum parabola, & grammaticaliter non videntur distare, sed jam parabola ad sacramores res admittitur, & testantur ad illas narrationes, quae ad finem aliquem moralem ordinantur, ut ad erudiendos homines, & ad inflammandum affectum, cum fabula jam pro re inutili, & ridicula accipiatur; de quo Salmeron To. 7. Tr. 1, magis & quicunque fabula cum *Apologeto*, qui, licet etiam sumatur pro defensione cum rejectione opinionis contraria, sumitur etiam pro oratione, in qua primus & verus sensus alteri sententiae accommodatur, seu ut definiet Hesychius, *Apologetus* est fabula, in qua bruta anima intruduntur loquenter, ut fecerit. Ascopus: & in veteri testamento aliqui sunt *Apologeti*, ut est ille de arboribus querentibus Regem, Iud. 9. & ille Cardui ad cedram postulant filiam eus. 4. Reg. 14. & ille lignorum exciantum se ad bellum contra mare, 4. Esth. 4.

Hieroglyphica, seu *Hieroglyphica Theologia*, quæ pro ultima specie symbolica assignatur, est, quæ facit imaginibus & figuris uitrum pro litteris ad cognitionem rerum divinarum: ipsum enim nomen idem sonat, nam græcæ Hieroglypha idem quod lacum, & glypus, quod sculptura. His usi sunt sapientes Aegypti, de quo latè Pierius Valerianus, & parum distans ab emblematis, enigmatibus, & parabolis, salem postquam jam ab sculptura ad litteras, & verba se transfusare imagines, unde sapienti unum pro altero sumuntur.

Ex quibus deducitur Theologiam symbolicam in tota sua laitudine includere omnes, vel ferè omnes sensus figurativos, & insuper se extendere ad plures sensus mythicos, & spirituales parabolatum, & paroemiam, cum sensus figuratus restringatur ad solum literalem, cuius est species, ut supra vidimus.

Q VÆSTIO XXXVI.

Quomodo se habeat mystica Theologia ad symbolam, & ad alias enumeratas in hoc capite, illegate inter se?

Mysticam Theologiam debere removere à DEO omnia nomina, & concepus, qui per Theologicas informationes, & per Traditiones de divinis nominibus, & per Theologiam symbolicam formantur, docet D. Dionylius, & constat ex ipso dictis in hoc libro. D. etiam The-

mas loco supra citato supra libro de divinis nominibus, est illa, quæ dixerat de symbolica Theologia, addit, sed quia omnis similitudo creatura ad DEUM est deficiens, & hoc ipsum, quod DEUS est, omne id, quod in creaturis invenitur, excludit: quidquid in creaturis à nobis cognoscitur, à DEO removetur, secundum quod in creaturis est, ut sic post omnem illud, quod intellectus noster ex creaturis manducatus de DEO concepire potest, hoc ipsum, quod DEUS est, remaneat occultum & ignotum. Non solum enim DEUS non est lapis aut sol, qualia sensu apprehenduntur, sed nec est talis vita aut essentia, qualis ab intellectu nostro concepi potest, & sic hoc ipsum, quod DEUS est, cum excedat omne illud, quod à nobis apprehenditur, nobis remanet ignotum. De huiusmodi autem remotionibus, quibus DEUS remanet nobis ignotus, & occultus, fecit Dionyius alium librum, quem intulavit de mystica, id est, occulta Theologia. Hec D. Thom.

Dicendum ergo est, mysticam Theologiam se habere ad alias notitias DEI, tamquam carentem nominibus, & conceptu salem expesso ad utentes pluribus nominibus & conceptibus: alias autem notitias inter se, tamquam paucioribus nominibus utentes ad utentes pluribus, & è contra. Quod pate: ex contextu D. Dionyssi, simulque intelligitur, quare ipse dicat *extrema esse prolixiora prioribus*, id est, symbolica Theologia aliis praecedentibus tractatibus, & quod pro mensura defensus est supremo ad infinita proportionabiliter extendatur oratio, seu copia verborum, & pro mensura ascensus contrahatur, donec in mystica Theologia penitus obmutetur, dum conjugatur ineffabilis. Ratio est, quia quo magis à DEO elongamur, magis in multiplicationem incidimus, & quo magis ipsi conjungimur, qui est simplicissimus, eo magis ad unitatem redigimus.

Exemplum sume à circulo, à cuius centro ad circumferentiam ducantur lineæ, quo enim linea magis à centro separantur, magis inter se proportionabiliter distant, & quo magis centro appropinquant, magis inter se conjunguntur, donec omnes ad punctum educantur. Est ergo centrum DEUS, & mystica Theologia unita DEO nulla divisibilitate, seu multiplicitate verborum, aut conceptuum potest extendi. Sequitur ad ipsam Theologiam illa, quæ est de informationibus Theologis, & jam extenduntur, seu ampliatur in aliqua vocabula SS. Trinitatis, Paternitatis, Filiationis, &c. Quidam distat aliquid à DEO prout est in se. Denique sequitur Tractatus de divinis nominibus, quæ cum ex similitudinibus creaturarum desumantur, adhuc magis à DEO distant, & magis etiam ampleantur, scilicet, quod si ens, vita, sapientia, virtus, &c. Denique sequitur symbolica Theologia, quæ cum tractet de nominibus metaphoris DEO sub propria significacione repugnantibus, & magis distantibus magis etiam multiplicat nomina, quæ ex numero creaturis possunt defundi; scilicet, sol, lux, mare, fons, petra, leo, agnus, aquila, columba, &c.

Objicies: nomen Trinitatis, Paternitatis, Filiationis, &c. non distant à DEO, immo verè dicuntur de illo: ergo non debent de eo negari &

removeari. Necl. sicut dicere, non removersi à DEO secundum rationem, quam dicunt, sed secundum quod concipiuntur à nobis. Nam contra hoc est: quia fides non solum manifestat nobis, DEUM esse Trinum, scilicet Patrem, Filium, & Spiritum sanctum; sed etiam doceat, & saltem per Theologiam declarat, quid importet per hæc nomina, alias solum de nominibus informaret. Rep. admittendo solutionem, & ad instantiam Rep. fidem certos nos reddere de DEO, quod sit Trinus & Unus, videlicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus quoad an est, non autem, quod ad quid est, clare & distinctè; hoc enim pertinet ad visionem beatam: quod autem per se, vel per Theologiam scholasticam nobis declarata significatio horum nominum quod quid est, est tantum enigmaticè, & per conceptus confusor, & imperfectos, quos possumus formare ex cognitione creaturarum per aliquam analogiam & similitudinem: & ideo negantur & removentur in Theologia mystica, quia non sunt in hac significata in DEO modo, quo à nobis in hac vita concipiuntur.

Si quereras, quare S. Dionyius in fine hujus capitis dicit, positiones divinas statuendas à primo prædicato, & remotiones auspicandas ab ultimis, & quod DEUS magis sit vita & bonitas, quam aet, &c. Dicendum est, hoc iam patere ex dictis ad finem capituli secundi. Nunc autem rationem iterum reddit, quia primum prædicatum, scilicet, esse est fundamentum aliorum prædicatorum, ideoque primò erat jacendum, & postremò removendum. Additque istas positiones, quas ipse S. Doctor in textu græco vocat hypotheticas, scilicet, DEUS magis est vita & bonitas, quam aet aut lapis. Magisque non crapulatur, & non trahitur, quam non dicatur aut intelligatur. Quia ratio vita & bonitatis propriè, & formaliter dicitur de DEO, ut perfectiones simpliciter simplices: ratio vero aet, aut lapidis solum dicuntur de eo metaphoricè, & per quamdam similitudinem, ideoque ista prius à DEO debent tolli, illa autem prius quam ista sunt ponenda.

Similiter dici & intelligi saltem confuse & imperfectè pro hac vita formaliter, & propriè conveniunt DEO, licet enim in ineffabili quoad nomina, quæ ipsum clare, quidditatè, & comprehensivè significent, etiam tamen est, saltem imperfectè & confuse, scilicet cognoscibili. Et licet sit invisibilis & incognoscibilis clare, & distinctè naturaliter, aut extra visionem beatam, est tamen cognoscibilis, & intelligibilis etiam naturaliter, aut extra visionem beatam saltem confuse, & quodammodo est. Quod autem DEUS trahatur, aut crapulet, solum illi possunt competere metaphoricè & improprietè, & ideo sicut magis convenient DEO dici, & intelligi, quam trahi & crapulari, ita magis ei convenit non trahi, & non crapulari, quam non dici nec intelligi: atque adeo primò ab eo removenda sunt ista & crapula, quam dicitur & intelligibilis.